

UNIVERSITETET
I OSLO

Krigskunst og Offiseretikk:

The Sovereign Military and Hospitaller Order of St.
John, of Jerusalem, of Rhodes and of Malta

Prof.dr.philos. Janne Haaland Matlary

Oslo Militære Samfund

5.XII.2005

Fons honorem: Den Hellige Stol og, etter reformasjonen, fyrste- og kongehus

- Før reformasjonen: Den Hellige Stol ('pavestolen', Santa Sede) eneste som kan opprette/anerkjenne ordener
- Religiøs orden: Kjennetegnes av de tre løfter: fattigdom, sølibat, lydighet
- "Religious-military orders" – prester kan ikke bære våpen, men alle andre medlemmer gjorde det – alle avlegger de tre løftene
- Malteserordenen har i dag 3 grader: Den øverste, 'professed knights', avlegger alle løftene

I dag: Diplomatsk og humanitær aktør

- Suverenitet i internasjonal rett siden 1123 (verdens nesteldste, etter pavestolen)
- Extra-territorialitet i Italia, stormesterens hovedsete på Aventino og HQ på Via Condotti nr. 64 (vsa. Cafe el Greco)
- Diplomatsk forbindelse med 93 stater, observatør FN, alle større internasjonale organisasjoner
- Hospitals-, ambulansevirksomhet i en rekke land, "Malteserhilfsdienst", nødhjelp: "Malteser International"

Militær og humanitær logikk

- Ordenen drev alltid hospitalsvesen i krigssoner: Jerusalem i korstogstiden, Acre i Palestina, deretter Kypros, Rhodos, Malta
- I moderne tid: i felt i 1. og 2. verdenskrig med hospitalsskip og –tog, feltsykehus
- Spesialister i krigskirurgi
- Militær nytte av medisinsk kunnskap: Hygiene, rent vann og mat under beleiring, tidlig 'biologisk krigføring'
- Kunnskap fra arabisk medisin og Salerno-skolen

Skandinaviske Assosiasjonen SMOM

- 37 riddere og damer
- President friherre Gustaf von Essen, tidl. riksdagsmann Moderaterna
- 3 norske, 3 danske, 3 finske, 2 islandske, resten svenske
- Adelskrav tradisjonelt i land med adel, dette endres i dag
- "Nordiska Malteserhjelpen" – hjelpekorps i alle nordiske land under oppstart
- Handicappede, reise med syke til Lourdes hvert år

Struktur før og nå

- *Stormester* fra korsfarertiden; *grand commander* og *grand hospitaller* – samme i dag
- Pories (med minst 5 'professed knights' og commanderies under disse) – samme i dag
- I Norden: 7-8 commanderies i Danmark, 6 i Sverige og 1 i Norge, alle underlagt prioratet Andvorskov i DK
- Norge: Værnø Kloster ved Moss, hospital for hirden, opprettet ca. 1150?
- Johannitterne sterkt tilstede i Norden – et ukjent faktum

Verdens eldste militære orden

- På 1000-tallet var byene i Nord-Afrika sentre for handel og kultur, større enn Roma og Paris: Aleppo, Damaskus, Baghdad
- 1054 Skismaet mellom øst- og vestkirken, Konstantinopel gikk tapt
- Dekadense, krig og fanatisme i Europa
- Pave Urban II holder sin berømte tale i 1095 som skaper en 'buskbrann' – alle vil i korstog

Jerusalem

- Faller i 1099 etter en måneds beleiring
- Massakrene på muslimer og jøder, 70 000 ble drept
- 'furore normannorum' - korstoget var et fransk prosjekt, mest normannerere - 'nesten norsk?'
- Men i 1080 ble et stort hospital grunnlagt i Jerusalem av munken fr. Gerard – 2000 senger, også hospits for pilgrimer
- Kjøpmenn fra Amalfi stod bak prosjektet – deres kors ble malteserkorset

Amalfi

- Utviklet navigasjon, kompass og lukrativ transport av pilegrimer – 60-100 000 med eksklusiv rett
- Hospitalet fikk rike gaver av Jerusalems nye herrer og av pasienter, hospitalet ble grunnlagt av Gerard i Marseilles, Messina, Bari
- Pave Paschal anerkjente dette som en egen orden i 1113 med suverene rettigheter, en ubrutt suverenitet frem til i dag
- Den militære karakter oppstår: beskyttelse av pilegrimer, etter hvert eskalering til full krig mot ottomanerne

Islam slår tilbake

- Johanitterne (Order of St. John) består av leger, munkar og riddere som er europeiske adelsmenn
- Kun de militært dyktige tas inn, men må også ha økonomisk evne til utrustning og uavhengighet – rustning, væpner, våpen og hest som 'passerpenger'
- Hele Nord-Afrika skal beskyttes: hvordan?
- Ved fortifikasjonskunst, som utvikles til perfektjon:
- Innen 1170 har ordenen mer enn 20 borger langs kysten, har utviklet en kommandostruktur med en stormester

Crak de Chevalier (filmklipp av fortifikasjoner)

- Saladin, briljant hærfører, inntar Jerusalem
- Johanitterne gjør Acre til nytt hovedsted, bygger doble murer rundt byen
- 1289 Tripoli faller
- 1291 Acre faller, kun 7 riddere overlever- av 200, som motsto angrep fra mange tusen
- I tillegg kamp mellom johanitterne og de to andre ridderordener – tempelridderne og den tyske orden

Tre ridderordener – ”military-religious”

- Johanitterne, med suverenitet fra 1123
- Tempelridderne, 1120, som ble oppløst i 1307 på franskekongens befaling (til en fransk pave), for å kunne konfiskere deres enorme rikdommer
- Den Tyske Orden – i Preussen, Litauen, forsvant i reformasjonen gjennom sekularisering
- Kun johanitterne drev hospitalsvesen hele tiden, sammen med den militære oppgave – holdt dem på kristent ’minimumsnivå’
- Falske ordener *en masse* fra 1700-tallet til i dag

Offiseresetikk?

- Johanitterne i arabiske samtidsrapporter: Militær dyktighet eneste egenskap som nevnes, samt fryktløshet
- Plikt ved inntreden: Forsvare 'respublica christiana'
- Mens ottomanerne ble nedkjempet på slagmarken ble de behandlet i johanitternes hospitaler – ikke inkonsistent
- Krigen hadde sin logikk, behandlingen av syke en annen
- Ordenene den primære militære aktør i kampen mot ottomansk herredømme i Europa tom. Lepanto

UNIVERSITETET
I OSLO

"Rettferdig krig" og absolutt likhet i omsorg:

- Ordenes motto:

"tuitio fidei et obsequium pauporum" – beskytte troen (også militært) og tjene de syke/fattige

"Our Lords, the Sick" – hospitalsvesenet tjente alle, med 'luksus' – sølvtallerkener, utsøkt mat, utsøkt hygiene

Den medisinske kunnskapen tjente også militære oppgaver; de raskeste amputasjoner i Europa (mindre enn 2 min), enorm kunnskapsoverføring fra arabisk medisin

Offisersstrukturen som forble:

- Stormester og hans råd bestående av
- - senioroffiserer: 'piliars' (pillarer) fordelt på kavaleri og marine
- Disse fra de forskjellige 'tongues' (nasjonaliteter)
- 13 år i galeien, 13 i klosteret for stormesteren, 3 års galei-trening for offiserer, noviser 1 år i galeien
- Fortifikasjoner, hospitaler og egen palasser for hver tongue – rikdommer i Europa, mye kontakt

Rhodos – makt over hele Egeerhavet

- Sammen med Venezia og Frankrike
- 1365 angrep på Alexandria med 165 skip, men ikke under johanitterkommando
- Byen falt samme dag, ble totalt ødelagt, og johanitterne perfeksjonerte 'hit and run' raids i hele regionen – men hadde ikke nok soldater til å holde territorium
- I 1480 beleiret ottomanske styrker Rhodos, 70 000, med massive kanoner mot vegger på 24 fot tykkelse
- Befolkningen i underjordiske 'shelters, sinnrike varslingsystemer

Johanitterne vant, men tapte til slutt

- Vant gjennom sin kunnskap, ikke antall, i 1480
- Gaver fra alle Europas fyrstehus ankom (mens forsterkninger aldri kom..)
- 1522 Suleiman the Magnificent, stormester Philippe Villiers de l'Isle Adam – 700 skip, 200 000 mann angrep
- mot 500 johanittere og 1500 leiesoldater
- Sultanen hadde 1000 mineringseksperter
- "Nothing in the world was ever so well lost as Rhodes" – Karl V

Malta, 1530 til 1798

- Fritt leide fra Rhodos gitt av sultanen
- Rom selv invadert og ødelagt 1527 av lutherske tropper
- Henrik VIII hjalp ordenen en stund, men den var militært uinteressant, derfor ingen interesse for den
- Til spanskekongen Karl V gav dem Malta og Tripoli mot en falk pr år –
- Der var det kun de militært sett fantastiske havnene som fristet
- Ellers var livet der fattigslig og ukultivert

Mer fortifisering.. (filmklipp)

- St. Angelo, St. Elmo, to tonns kjetting over havnen,
- Tårn, fort, etc. – en enorm byggevirkksomhet
- Verdens da største krigsskip, the Carrack, bygget i Nice
- Ordenen startet en sjøkrigsskole og fikk økonomisk støtte fra Spania mot korsairene
- 1557 stormester Jean de la Valette (som Valetta ble oppkalt etter)
- Hadde erfaring fra Rhodos og som tyrkisk galeislave

Beleiringen av Malta 1565

- Suleimans revansj – en vinters forberedelser på begge sider: Effektiv spionasje – skipsbygging i øst og lager av mat og vann innen festningene
- Alle vannkilder forgiftet med råtne dyrekadavre
- Befolkningen flyttet bak murene i Mdina inne på øya
- 450 johanittere, 1000 spanske arquebusiers, 4000 lokale soldater
- 40 000 ottomanere, derav mange janitsjarer i 200 skip

”Intet i verden er så kjent som Maltas beleiring” Voltaire

- St. Elmo holdt i 31 dager
- Kongen av Sicilia lovet forsterkninger, men var 'rasjonell aktør'..noe de la Valette forsto
- Strategien å holde ut beleiringen til vinteren kom
- Valette fordelte sine styrker på fire fort og kuttet forbindelsene mellom dem, angriperne måtte diversifisere
- dysenteri ødela angrepsstyrkene

Mai til september 1565

- Spanske forsterkninger seilte inn 6.9, vinteren var nær, angriperne uten rent vann, forsyninger og merket av sykdom
- De la Valette, 70 år gml., hadde vunnet
- Største nyhet i Europa, paven sendte sin militærarkitekt Laparelli som konstruerte byen Valletta; et mesterverk av festningskunst, skjønnhet og funksjonalitet
- General Saint-Clement

Lepanto 1571

- Spanske, østerrikske, pavelige og johanitterskip samt skip fra Venezia og Genoa: 6 galeaser, 212 galeier
- 250 tyrkiske galeier
- Etter Lepanto hadde ordenen ingen reell fiende, livet på Malta ble dekadent og luksuriøst
- 'lettres de marque' til den som bekjempet korsairene, lukrativt
- Jesuittene kom for å gjeninnføre disiplin..

Napoleon 1798

- Men hospitaller-arbeidet fortsatte: alle galeiene hadde kirurg om bord, strikt hygiene
- Flere store hospitaler på Malta
- Men Lepanto var siste krig med galeier – seilskip overtok
- Franske revolusjon konfiskerte ordenens eiendommer
- Napoleon overtalte de franske riddere til å desertere
- Han seilte inn i Valletta uten motstand, ble siden slått av Nelson; britene overtar Malta

Russland til Rom

- Tsar Paul I, schizofren, tiltar seg tittelen stormester
- Han gir 'knighthoods' til sine venner og elskerinner
- Blir myrdet av fire johanittere
- 1830 – paven beskytter igjen ordenen, gir den HQ i Rom, men kontrollerer den (også nå)
- En stor *militær* aktør i 500 år, den viktigste i Middelhavet, og en stor *humanitær* aktør i 900 år, med ubrutt statssuverenitet